

Christensen, Dag Arne, Tor Midtbø, Hans Erik Ringkjøb, Lars Svåsand, Jacob Aars:

Ny personvalsordning og hva så? En analyse av kommune- og fylkestingsvalget i 2003

Ved fylkestings- og kommunestyrevalget 2003 ble det benyttet en ny personvalsordning for fylkestings- og kommunestyrevalg. Det ble blant annet innført personvalg ved fylkestingsvalg, partienes mulighet til å forhåndskumulere kandidater ved kommunevalg ble begrenset, velgernes adgang til å stryke kandidater ved kommunestyrevalg falt bort og kravet til antallet listekandidater ble redusert til minimum på syv ved begge valg. Med bakgrunn i et nytt og unikt datamateriale forsøker denne undersøkelsen å gi svar på mange av de spørsmål, spekulasjoner og forventninger som nyordningen skapte. Analysen konsentreres om konsekvensene den nye personvalsordningen har hatt for den politiske rekrutteringen til fylkesting og kommunestyre. Personvalsreformens påvirkning på atferden til velgere, kandidater og de politiske partiene studeres også.

Analysen viser at den nye personvalsordningen – spådommene til tross – ikke har hatt noen merkbar effekt på kandidatutvelgelsen ved *fylkestingsvalg*. Svært få kandidater klarte å passere sperregrensen på åtte prosent, og de få som gjorde det ville stort sett ha blitt innvalgt uansett. Personstemmene hadde som ventet større betydning ved *kommunestyrevalg*. Dette gjaldt imidlertid kun når partiene tillot dem å ha betydning. Ønsker partiene at en eller flere kandidater skal bli innvalgt kan de sørge for 1) å gi kandidatene stemmetillegg og 2) plassere dem på en listeplass som er identisk eller lavere enn det totale antallet mandater partier forventer å motta. Partiene valgte stort sett å benytte seg av begge virkemidlene samtidig. 99 prosent av kandidatene partiene prioriterte på denne måten ble innvalgt til kommunestyrene. Kandidatene som partiene prioriterer på sine lister er dessuten stort sett de samme som velgerne prioriterer i sin personstemmegivning. Listeplassering, og ikke minst topplasseringen, fremstår som den viktigste forklaringen på kandidatpopulariteten ved lokalvalgene 2003.

Partiene nominasjonsprosesser forble nærmest upåvirket av personvalsreformen. Partienes sviktende medlemstilslutning innebærer en lavere deltakelse i nominasjonsarbeidet, at egne nominasjonskomiteer har blitt sjeldnere og at ansvaret for rekrutteringen av listekandidater i større grad overlates til kandidatene selv. Analysene av partilistene viser at de nominerte ikke fremstår som noe speilbilde av lokalsamfunnene. Kvinner og ungdom er underrepresenterte og partienes toppkandidater er i hovedsak menn. Ugunstig listeplassering fremstår som hovedforklaringen på at kvinnelige kandidater får færre personstemmer enn sine mannlige kollegaer.

På velgersiden viser analysen at til tross for personstemmenes begrensede effekt på kandidatutvelgelsen, har deltakelsen i personvalget økt nokså betydelig. Velgernes begrunnelser for å personstemme er dessuten identiske med de variablene som påvirker kandidatens popularitet (politisk erfaring, saker, personlig kjennskap og opptreden i mediene). Både velgerne og kandidatene er stort sett positive både til personvalg generelt og til nyordningen spesielt. Et flertall av velgerne er imidlertid negative til at muligheten for å stryke kandidater fra listene ved kommunevalg er falt bort. Analysen viser også at de politiske aktive retter mer på listene enn de passive, men disse utgjør samtidig en svært liten andel av velgermassen.